

Motion till riksdagen

2007/08:U226

av **Hans Linde m.fl. (v)**

Internationella valutafonden och Världsbanken

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning.....	3
4	Insyn och inflytande	4
4.1	Ökad insyn i Sverige.....	4
4.1.1	Den nordisk-baltiska representanten	4
4.1.2	Återrapporteringen från IMF och Världsbanken	4
4.1.3	Ett utskott, ett ansvar.....	5
4.2	Ge utvecklingsländerna större makt i Internationella valutafonden och Världsbanken.....	5
4.2.1	Röstfördelningen på årsmötena	5
4.2.2	Platser i styrelserna	6
4.3	Öppna styrelsearbetet	6
4.3.1	Låt hela världen konkurrera om ordförandeposten.....	7
5	Konditionalitet, skuldfrågor och fattigdomsbekämpning	8
5.1	Konditionalitetens begränsningar	8
5.2	Konditionaliteten och fattigdomsbekämpningen	10
5.2.1	Sätt Millenniemålen först	11
5.3	Översyn av konditionaliteten	11
5.4	Alternativa finansieringskällor för att utrota fattigdomen	12
6	Miljö och vatten.....	12
6.1	Klimatmål och växthuseffekt.....	12
6.2	Vatten och mänskliga rättigheter	13
6.2.1	Privatiseringar av vatten.....	13
6.2.2	Dammbyggen.....	15
6.2.3	Sveriges ställningstagande måste synas	17

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör undersöka hur man kan öka insynen i och redovisningen av hur den nordisk-baltiska representanten i Internationella valutafonden och Världsbanken agerar och vilka resultat man uppnår utifrån den förda politiska linjen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör förbättra dialog och förståelse mellan olika parter genom anordnande av offentliga möten, där regeringen har chans att redovisa och tydliggöra regeringens tänkta politiska linje inför årsmötena i Internationella valutafonden och Världsbanken.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att skrivelsen om verksamheten i IMF, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna ska utkomma en gång per år.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör verka för en revidering av röstberäkningen i Internationella valutafonden och Världsbanken, så att man inte bara tar hänsyn till ekonomisk storlek utan även andra principer, som befolkningsstorlek.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör agera för att utvecklingsländernas inflytande inte bara ökar i röststyrka utan även vad gäller antalet representanter i Internationella valutafondens och Världsbankens exekutivstyrelser.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör ställa krav på att Internationella valutafondens och Världsbankens protokoll offentliggörs på ett sätt som gör det möjligt för allmänhet, parlament, medier och organisationer att ta del av diskussioner, förslag och omröstningar.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige i Internationella valutafonden och Världsbanken bör verka för att valet av ordförande föregås av en öppen nomineringsprocess och att val av lämplig person utgår från kompetens och ej lands-tillhörighet.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige i internationella sammanhang bör verka för att IMF och Världsbanken inte påtvingar enskilda länder en viss form av ekonomisk politik, utan ger varje land frihet att självt få bestämma en ekonomisk-politisk inriktning som leder till minskad fattigdom.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör utforma en skriftlig svensk position i frågan om konditionaliteten i Internationella valutafonden och Världsbanken som tydligt tar ställning mot detaljerade makroekonomiska krav som inte bygger på nationella fattigdomsstrategier och full parlamentarisk insyn.

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen tydligt, i den årliga skrivelsen, ska redogöra för hur regeringen förhållit sig till olika förslag gällande att finansiera multilaterala skulder till de fattiga och skuldtynnda länderna.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige i Internationella valutafonden och Världsbanken bör agera så att Kyotoprotokollet implementeras i bankens lånevillkor och att lån till utvecklingsländerna ligger i linje med klimatmålen.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige i Internationella valutafonden och Världsbanken bör agera för att privatiseringar inom vattensektorn inte ska vara ett krav för att beviljas lån.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ge Sida i uppdrag att utarbeta en strategi för att kunna dela med sig av erfarenhet och kunskaper om att driva vattenverk och vattendistribution i offentlig regi.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör stödja ett upprop om ett moratorium för finansiering av nya stora dammar från Världsbanken till dess att World Commission on Dams riktlinjer har beaktats av Internationella valutafonden och Världsbanken.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör ge Sida och andra svenska myndigheter som upphandlar stora dammprojekt i uppdrag att följa och beakta rekommendationerna från World Commission on Dams.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen i nästa års skrivelse bör redogöra för hur Sverige har agerat när det gäller vattenfrågor som vattenprivatiseringar och dammbyggen.

3 Inledning

För 60 år sedan bildades Världsbanken och Internationella valutafonden. Bildandet ägde rum på ett hotell i Bretton Woods, New Hampshire, USA. Bretton Woods brukar också vara samlingsnamnet för dessa globala institutioner. Bretton Woods-institutionerna (BWI) har en stor betydelse för fattiga länders utveckling. Men trots BWI:s stora påverkan på enskilda länder, har utvecklingsländerna en väldigt liten möjlighet att påverka BWI. Det demokratiska inflytandet är kraftigt begränsat.

Den största kritiken mot BWI går ut på att villkoren på låntagarländerna är enkelspåriga och inte anpassade till det enskilda landets situation. Denna kritik har bl.a. resulterat under senare tid i att ett flertal länder valt att betala tillbaka sina lån till IMF i förtid för att bryta sitt beroende av fondens konditionalitet.

Fel! Okänt namn på

Sverige har ett stort ansvar att i Internationella valutafonden och Världsbanken driva på en utveckling som utgår från varje lands egna förutsättningar och att öppna BWI-institutionerna för insyn och dialog med långivare, låntagare och ideella organisationer. Miljöfrågor, fördelningsfrågor och jämställdhet mellan kvinnor och män måste få en mycket större roll inom Internationella valutafonden och Världsbanken. Det finns vare sig tid eller fog för att använda globala lånemedel som inte tar hänsyn till sociala och ekologiska faktorer. Frågor som rör syds skuldsättning, illegitima skulder och Poverty Reduction Strategies (PRS) utvecklas ytterligare i motionen ”Skuldskrisen i syd” (2007/08:U220).

4 Insyn och inflytande

4.1 Ökad insyn i Sverige

4.1.1 Den nordisk-baltiska representanten

Det är av allmänt intresse för medborgarna i Sverige att få veta hur vår representant i Internationella valutafonden och Världsbanken agerar, hur man kommer överens om sitt agerande mellan de länder som vi delar ledamotsstol med och vilka resultat man uppnår. Detta är något som i dag är okänt för de flesta, såväl riksdag, intresseorganisationer, medborgare som medier. I andra länder avlägger länderrepresentanterna årliga rapporter, parlamentariker ingår i delegationer, hearings anordnas osv. I USA, Storbritannien, Tyskland, Frankrike och Italien lägger man ut sina rapporter på Internet.

Någon liknande ordning har vi inte i Sverige. Det vore alltså högst rimligt om Sverige tillsammans med de nordiska och baltiska länderna inför en ordning som andra länder har när det gäller rapportering och redovisning från vår representant. Vänsterpartiet anser att regeringen bör undersöka hur man kan öka insynen och redovisningen av hur den nordisk-baltiska representanten i Internationella valutafonden och Världsbanken agerar och vilka resultat man uppnår utifrån den förda politiska linjen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.1.2 Åtterrapporeringen från IMF och Världsbanken

Det är bra att regeringen inför årsmötena låter ledamöterna i finans- och utrikesutskottet få möjlighet att ställa frågor till ansvarig minister. Tyvärr är utskottsutfrågningen inte offentlig, vilket minskar insynen för allmänhet och ideella organisationer. Vänsterpartiet anser därför att regeringen bör anordna offentliga möten, där regeringen har chans att redovisa och tydliggöra regeringens tänkta politiska linje inför årsmötena i Internationella valutafonden och Världsbanken. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Åtterrapporeringen från IMF och Världsbanken borde ske genom en årlig skrivelse. Tyvärr har skrivelsen producerats sporadiskt. Det kom ingen 2006.

Någon skrivelse är inte heller planerad för 2007. Det försämrar återrapporteringen radikalt. Det är uppseendeväckande att den förra och den nuvarande regeringen inte tagit skrivelsen på större allvar. Vänsterpartiet anser att skrivelsen bör göras årlig. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det finns även andra områden där skrivelsen kan förbättras. Ett naturligt mål att mäta resultat utifrån vore att utgå från den av riksdagen antagna propositionen Gemensamt ansvar – Sveriges politik för global utveckling.

4.1.3 Ett utskott, ett ansvar

Riksdagens arbete bör skärpas och tydliggöras. Det finns i dag en oklarhet om vem som har det övergripande ansvaret för frågor som rör Internationella valutafonden och Världsbanken. Ibland behandlas Internationella valutafonden och Världsbanken i finansutskottet, ibland i utrikesutskottet.

För att kunna leva upp till de höga utvecklingspolitiska målen på området krävs att riksdagen är välinformerad. I annat fall motverkas ett aktivt deltagande för att använda Sveriges inflytande i Världsbanken och Internationella valutafonden med sikte på att nå en hållbar och rättvis utveckling. Riksdagen behöver tydliggöra vilket utskott i riksdagen som har det övergripande ansvaret för frågor som rör Sveriges politik i Internationella valutafonden och Världsbanken, och det ansvariga utskottet bör årligen samla sina ställningstaganden i ett betänkande. Vänsterpartiet verkar för en sådan förändring av riksdagens arbetsformer.

4.2 Ge utvecklingsländerna större makt i Internationella valutafonden och Världsbanken

4.2.1 Röstfördelningen på årsmötena

I dag har utvecklingsländerna ett begränsat inflytande i Internationella valutafonden och Världsbanken. Det beror bl.a. på att dessa institutioner inte är uppbyggda utifrån ett demokratiskt perspektiv: en röst, ett land. I stället styrs andelen av rösterna av maktförhållandena i världen vid BWI:s bildande 1944. Den pågående reformeringen av röstfördelningen handlar primärt om att röstfördelning ska utgå från medlemmarnas ekonomiska styrka i dag och i mindre utsträckning om att göra röstfördelningen mer demokratisk.

Regering och riksdag har vid en rad tillfällen påpekat vikten av att röststyrkan, som samtliga medlemsländer erhåller oavsett storlek, höjs till den ursprungliga nivån som rådde vid bildandet av Internationella valutafonden och Världsbanken. Det skulle betyda att basrösternas andel av totala röster höjs från dagens ca 2 % till att utgöra ca 11 % av totala antalet röster.

En ökning av basrösternas andel av totala röstantalet är ett steg i rätt riktning. Men för att få verklig genomslagskraft för u-ländernas inflytande och åsikter på de s.k. årsmötena (egentligen Guvenörsstyrelsen) räcker det dock inte att få tillbaka den andel av basrösterna som fanns i begynnelsen. Röststyrkan bestäms av storleken på respektive lands ekonomi. USA har tillsam-

Fel! Okänt namn på

mans med sju andra stora industriländer nästan 50 % av rösterna i Internationella valutafonden och Världsbanken.

Det är nu dags att införa ett mer rättvist sätt att beräkna rösterna. Ett förslag, som bl.a. stöds av Storbritanniens premiärminister Gordon Brown, är s.k. dubbel majoritet, där man kombinerar ekonomisk styrka med en helt demokratisk beräkningsmodell. Sverige bör verka för en revidering av röstberäkningen i Internationella valutafondens och Världsbankens guvenörsstyrelse, vilket innebär att man inte bara tar hänsyn till ekonomisk storlek, utan även andra principer, såsom befolkningsstorlek. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.2.2 Platser i styrelserna

Utvecklingsländerna måste även i större utsträckning få plats i det operativa arbetet, dvs. i de båda institutionernas exekutivstyrelser. Fördelningen av platser i styrelserna bygger inte på att varje land har en likvärdig röststyrka, utan utgår ifrån den princip som återges ovan. Sedan 1992, då den senaste revideringen av antalet platser gjordes, har de fem största länderna, dvs. de som bidrar med mest pengar, USA, Japan, Tyskland, Frankrike och Storbritannien, var sin plats i de två styrelserna. Sedan har även Ryssland, Saudiarabien och Kina en plats var, eftersom de anses vara politiskt viktiga länder. Resterande länder (176 stycken) delar därefter på 16 platser och av dessa får 45 afrikanska länder dela på två ledamöter. Sverige har tillsammans med de nordiska och baltiska länderna en ledamot i styrelsen.

Det är av största vikt att de länder som ofta kommer i fråga om lån även har ett större operativt inflytande. I dag är det de afrikanska länderna som står i centrum för Internationella valutafondens och Världsbankens verksamhet. Det är därför högst rimligt att dessa länder även ges ett större operativt inflytande.

Delaktigheten är dock inte bara begränsad till den formella delen, utan det är av lika stor vikt att inflytandet kombineras med reell makt. Därför är det glädjande att Sverige tillsammans med Storbritannien, Frankrike, Nederländerna och Norge 2004 tog initiativ till att stärka de afrikanska valkretskontorens analyskapacitet. Dock är denna åtgärd inget hinder för att även ge utvecklingsländerna, framför allt de afrikanska, större makt och inflytande i det operativa arbetet. Med anledning av ovanstående föreslår vi att Sverige agerar för att utvecklingsländernas inflytande inte bara ökar i röststyrka utan även vad gäller antalet representanter i Internationella valutafondens och Världsbankens exekutivstyrelser. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.3 Öppna styrelsearbetet

Mycket av det som händer i Internationella valutafondens och Världsbankens exekutivstyrelser uppfattas av många som ett stort hemlighetsmakeri. Det beror på att beslut och protokoll inte har en demokratisk profil. Förvisso är

Världsbankens protokoll numera offentliga, men det är tyvärr inte till stor hjälp. Protokollen är strikta beslutsprotokoll, som inte redogör för diskussion, alternativa förslag eller hur de olika länderna har röstat. Detta försvårar självklart insynen och skapar ett onödigt avstånd mellan beslutsfattare å ena sidan och allmänhet, frivilligorganisationer och länder å andra sidan.

Sverige bör därför ställa krav på att Internationella valutafondens och Världsbankens protokoll offentliggörs på ett sätt som gör det möjligt för allmänhet, parlament, medier och organisationer att ta del av diskussioner, förslag och omröstningar. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.3.1 Låt hela världen konkurrera om ordförandeposten

Sedan bildandet av Internationella valutafonden och Världsbanken har traditionen varit att det alltid är en europé som är ordförande för Internationella valutafonden och alltid en amerikan för Världsbanken. Detta oberoende av om det finns någon som är mer kompetent från den övriga världen. Detta är ett helt oacceptabelt system. Utifrån ett demokratiperspektiv är det enda rimliga att även andra länder har rätt att föreslå kandidater.

Problemen har aktualiserats efter att Världsbankschefen, amerikanen Paul Wolfowitz, avgick den 30 juni 2007. Som efterträdare utsåg en enig styrelse amerikanen Robert Zoellick, utan att andra kandidater fanns. Inför valet hade regeringen sagt att "chefen för Världsbanken, liksom för IMF, bör tillsättas i en öppen urvalsprocess, baserad på kandidaternas meriter och lämplighet", men Sverige valde att inte ens nominera någon annan kandidat.

I oktober 2007 tillsätts en ny chef för IMF efter Rodrigo Rato. Vid valet kommer det att finnas två kandidater, båda européer, men Sverige och EU hade redan långt före nomineringsprocessens slut valt att förespråka förre franske finansministern Dominique Strauss-Kahn. Finansminister Anders Borg begärde, enligt uppgift, inte ens ordet när frågan diskuterades vid Ekofinmötet, trots uttalandena i riksdagen. Lite tyder på att regeringen över huvud taget drivit frågan om en öppen urvalsprocess internationellt.

Redan 2001 krävde en gemensam arbetsgrupp från Världsbanken och IMF i en rapport att alla delägare skulle kunna föreslå kandidater till toppjobben samt att kandidater skulle vägas mot varandra i en öppen tillsättningsprocess. Rapportens slutsatser väntar fortfarande att omsättas till reella reformer. Sverige bör i Internationella valutafonden och Världsbanken verka för att valet av ordförande bör föregås av en verkligt öppen nomineringsprocess och att val av lämplig person utgår från kompetens och ej landtillhörighet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

5 Konditionalitet, skuldfrågor och fattigdomsbekämpning

5.1 Konditionalitetens begränsningar

Internationella valutafonden och Världsbanken ställer liksom alla banker upp villkor för att ett land ska beviljas lån eller för att gamla lån ska avskrivas. Det är i sig inget anmärkningsvärt att sätta upp villkor, utan det frågan gäller är hur kraven ser ut och på vilka grunder de har tillkommit.

Många givare väljer i dag att koppla sitt utvecklingsamarbete till IMF:s konditionalitet, vilket sätter ytterligare press på mottagarlandet. I realiteten är det i dag omöjligt för många utvecklingsländer att självständigt utforma sin ekonomiska politik eftersom det skulle äventyra både lån, skuldavskrivningar och bistånd.

För att få vissa lån och skuldavskrivningar har utvecklingsländer tvingats genomföra nedskärningar i de offentliga utgifterna, öka statens intäkter genom högre priser på vatten och el samt devalvera för att på så sätt öka exporten och begränsa importen. För andra lån har det krävts avregleringar, avskaffande av förmånliga lån till bönder och småföretagare, privatiseringar av statsägda företag, färre hinder för att flytta kapital över gränser och avskaffa investeringshinder för utländska industrier och banker.

I en undersökning från Eurodad, World Bank and IMF conditionality: a development injustice, visar man att de undersökta länderna var tvungna att uppnå i genomsnitt 67 villkor för att kunna låna pengar från Världsbanken. Uganda var tvunget att uppfylla 197 för att landet skulle få tillgång till avgörande resurser.

Konditionaliteten, dvs. de villkor som finns för att få ett lån, är präglad av enkelspårighet och inte anpassad till det enskilda landets specifika situation. Det finns ibland goda anledningar till att stödja jordbruket utifrån ett livsmedelsperspektiv och det småskaliga jordbruket kan vara mindre miljöbelastande. Nedskärning av offentlig sektor kan leda till en ökad arbetslöshet och sämre köpkraft. Om t.ex. resurserna till hälso- och sjukvården minskar betyder inte det att behovet av vård och omsorg har minskat. Det som troligen inträffar är att vården och omsorgen privatiseras till hemmen, dvs. det är kvinnor som får utföra ett obetalt arbete.

Jan Jindy Pettman anser att nedskärningar inom offentlig sektor leder till tre effekter (Gender Issues, ur boken *The Globalization of World Politics – An Introduction to International Relations*, av John Baylis och Steve Smith, 1997). För det första påverkar nedskärningar i offentlig service, såsom hälsovård, utbildning och sociala trygghetssystem, särskilt kvinnors möjligheter att arbeta. För det andra är kvinnor överallt de som har det övergripande ansvaret för familj och hushållsarbete, och när det (ofta otillräckliga) statliga stödet skärs ned eller dras in måste kvinnorna kompensera det genom egen tid eller eget arbete. För det tredje är kostnaden för globaliseringen ojämnt fördelad: begreppet ”feminisering av fattigdomen” syftar på den ökande andelen, likaväl som antal, av kvinnor och deras barn som lever i fattigdom (fritt översatt).

Fel! Okänt namn på

Internationella valutafondens och Världsbankens synsätt verkar präglas av att avregleringar och privatiseringar alltid är av godo. De senaste åren har kanske institutionerna modifierat sin inställning något, men det är ingen större principiell förändring. Avregleringar och privatiseringar är fortfarande rättensnöret, men möjligen i varsammare och långsammare takt än tidigare. Valfriheten för ett enskilt land att välja en annan väg för att nå målet, minskad fattigdom, är i praktiken obefintlig.

Avreglering eller privatisering handlar dock i grunden om att flytta fram positionerna för dem som äger kapital på de globala marknaderna. Efter de ekonomiska sammanbrotten under 1990-talet kunde utländska investerare lägga under sig östasiatiska banker, företag och naturtillgångar till underpriser efter devalveringar som Internationella valutafonden tvingat fram. Samma sak sker på börserna över hela världen, där de snabba kursfallen utnyttjas av penningstinna placerare som kommer över aktier till extrapris. Detta är knappast en utveckling som bidrar till en mer jämlik värld. Inkomstskillnaderna har på de senaste tio åren ökat mellan nord och syd, men också mellan människor i i-länder (t.ex. USA, Storbritannien, Nya Zeeland och Japan). Att hävda att avregleringar leder till minskade inkomstskillnader är således inte överensstämmande med verkligheten. Avregleringar har på många håll just varit orsaken till de kriser som uppstått. Ekonomen Kenneth Hermele uttrycker det så här (ur boken *Det globala kasinot*):

En anledning till att Asienkrisen kommit att väcka så många frågor om det internationella systemets spelregler är att den på ett irriterande sätt ifrågasätter den nyliberala strömfårens påståenden. Denna uppfattning betonar att staten är skadlig medan marknaden är dynamisk, och att avregleringar släpper fram denna dynamik. Asienkrisen visade på motsatsen: det var de avreglerade marknaderna som var stötestenen, krisens centrum var den privata sektorn inte staten.

Den hårda ekonomiska linje som Internationella valutafonden och Världsbanken pådyvlat en rad länder (som villkor för att få lån, skuldavskrivningar och bistånd) har inte tagit hänsyn till låneländernas betalningsförmåga eller vilka sociala och ekologiska effekter som t.ex. strukturanpassningsprogrammen orsakat. En enda politisk linje har gällt och det har inte funnits utrymme för avvikelser.

En ensidig konditionalitet har inte heller lett till ekonomisk stabilitet. Under de senaste 20 åren har 75 % av Internationella valutafondens medlemsländer hamnat i finansiella kriser, av mer eller mindre allvarligt slag. Under 1990-talet fick vi även flera riktigt djupa kriser, som i Mexiko 1994, Ostasien och Ryssland 1997–1998 och Argentina 2002. Om den strikta konditionaliteten hade varit bra borde fler länder ha lyckats tas sig ur sin skuldkris. Den amerikanska ekonomen Jeffrey Sachs har undersökt saken och kommit fram till att endast 14 % av 59 undersökta länder har upphört att ständigt hamna i betalningsproblem. FN:s handels- och utvecklingsorganisation (Unctad, United Nations Conference on Trade and Development) har undersökt om det går bättre för fattiga länder som har strukturanpassningsprogram än för dem som inte har det. Undersökningen visar att oavsett om länderna följt den angivna

Fel! Okänt namn på

politiken eller ej så är fattigdomen konstant (mätt som andel av befolkningen som försöker klara sig på mindre än en dollar om dagen).

Konditionaliteten har dessutom i många fall varit extremt detaljerad och berört områden som rimligen beslutas bättre på nationell nivå. Samtidigt som lokalt ägandeskap blivit ett av modeorden för utvecklingssamarbete har antalet villkor ökat och de har blivit alltmer detaljerade. Exempel på denna detaljreglering var när Världsbanken 2005 krävde att Burkina Faso införskaffade ett visst datasystem och samma år krävde att Mali flyttade ett regeringskontor till en annan ort. Denna typ av detaljreglering torde knappast stärka det lokala ägandet av utvecklingssamarbetet.

Vänsterpartiet anser att BWI är i stort behov av reformer, både när det kommer till politiskt innehåll och i arbetsformer. Kraven på förändring har ytterligare aktualiserats av den kris som i synnerhet IMF befinner sig i, delvis orsakad av det breda missnöje som finns i syd med fondens konditionalitet. Under de senaste åren har bl.a. Serbien, Argentina, Brasilien, Ecuador och Filipinerna valt att återbetala sina skulder i förtid till IMF för att göra sig mindre beroende av IMF:s konditionalitet. Det är troligt att fler länder valt att följa samma väg om de haft ekonomiska möjligheter till det.

Att flera länder väljer att vända IMF ryggen skadar institutionens legitimitet, men skapar även stora ekonomiska problem. Genom de tidigare lagda återbetalningarna saknar IMF ca 100 miljarder USD i intäkter som man räknat med. Inom några år kan det inkomstbortfallet tredubblas enligt beräkningar inom IMF.

Vänsterpartiets syn är att det måste vara varje lands val att självt få bestämma politisk inriktning och vilka verktyg som ska användas för att uppnå god ekonomisk politik. Sverige bör i internationella sammanhang verka för att Internationella valutafonden och Världsbanken inte påtvingar enskilda länder en viss form av ekonomisk politik, utan ge varje land frihet att självt få bestämma en ekonomisk-politisk inriktning som leder till minskad fattigdom. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.2 Konditionaliteten och fattigdomsbekämpningen

Ett av de största problemen med rådande konditionalitet är den svaga kopplingen till fattigdomsbekämpning. Många utvecklingsländer har stora utlandsskulder. Detta hotar utvecklingen och fattigdomsbekämpningen i hela världen.

Internationella valutafonden och Världsbanken tog i mitten av 1990-talet initiativ till det som kallas för HIPC (Heavily Indebted Poor Countries). Målet är att de fattigaste länderna ska uppnå en hållbar skuldsituation, där det inte finns något behov av att låna från Internationella valutafonden. Tyvärr har inte HIPC lyckats lösa problemen med skulderna. Internationella valutafonden och Världsbanken måste därför ta ett större ansvar för den utlåning man beviljat och inte lägga allt ansvar på låntagarna. Trevande försök har gjorts för att bemöta kritiken mot HIPC, vilket framtagandet av PRS-strategin visar (PRS: Poverty Reduction Strategies). Det finns en kritik mot att PRS inte når

det mål som är uppsatt, dvs. fattigdomsbekämpning. Bland annat FN-organen Unctad och WHO (World Health Organization) anser att det behövs förändringar av PRS.

Inför vårmötet 2007 presenterades två rapporter som riktar hård kritik mot IMF. På uppdrag av IMF och Världsbanken hade Brasiliens f.d. finansminister Pedron Malan analyserat IMF:s verksamhet i de fattigaste länderna. Malan konstaterar att IMF:s tonvikt på budgetbalans har gått ut över utvecklingen på sektorsnivå, t.ex. hälsovård och utbildning. Malan menade att IMF:s krav i många fall utgjort ett problem för fattigdomsbekämpning och tillväxt. IMF:s och Världsbankens verksamhet har i flera fall motverkat varandra. Rapporten rekommenderar att IMF avvecklar sina PRGF-lån till de fattigaste länderna och att IMF upphör med långsiktig utvecklingsfinansiering i allmänhet.

En rapport från IMF:s egen utvärderingsenhet, Independent Evaluation Office, som undersökt fondens verksamhet i Afrika söder om Sahara 1999–2005, kommer till liknande slutsatser. Man menar även i rapporten att IMF i för liten grad lyssnat till lokal expertis och att fondens krav på makroekonomisk stabilitet bromsat användningen av biståndsmedel.

5.2.1 Sätt Millenniemålen först

För att kunna nå FN:s millenniemål, som bl.a. innebär en halvering av fattigdomen fram till 2015, är det viktigt att Internationella valutafonden och Världsbanken aktivt bidrar till att förverkliga målen. Institutionerna framför i ord att det är fattigdomsbekämpning som är det överordnade målet. Men dessvärre betyder det ofta samma sak som ekonomisk tillväxt i allmänhet. Ingen hänsyn tas till hur den ökade produktionen av varor och tjänster fördelas. Om Millenniemålen ska nås krävs inte bara en ökad tillväxt utan minst lika viktigt är att det finns fördelningspolitiska nycklar som verkligen ger människor möjlighet att lämna fattigdomen.

Vid ett flertal tillfällen har IMF och Världsbanken ställt krav som direkt motverkat genomförandet av Millenniemålen. År 2005 frös IMF utbetalningarna till Nicaragua på grund av den statsbudget som parlamentet antagit. Man tvingade dessutom Nicaragua att frysa utgifterna för utbildning till 3 % av BNP fram till 2008, trots att man skulle behöva öka utgifterna för utbildning till 4,7 % av BNP för att uppnå Millenniemålet om att alla barn ska ha tillgång till grundskoleutbildning 2015.

Vänsterpartiet menar att Sverige bör agera för att inriktningen av fattigdomsbekämpningen inom Internationella valutafonden och Världsbanken tar hänsyn till vikten av en rättvis fördelningspolitik och att institutionernas verksamhet utvärderas i förhållande till Millenniemålen.

5.3 Översyn av konditionaliteten

I Storbritannien har man tagit fram riktlinjer för hur man kan ändra konditionaliteten. Som exempel på förändring kan nämnas ett förslag som går ut på

Fel! Okänt namn på

att kontroversiella villkor som handelsliberaliseringar och privatiseringar endast får införas om de nationella aktörerna anser att de är en central del av fattigdomsstrategin och att åtgärderna gynnar de fattiga. Det skulle vara av stort värde om även Sverige kunde arbeta fram ett offentligt ställningstagande som tar sin utgångspunkt i fattiga människors perspektiv och som ligger i linje med Sveriges politik för global utveckling.

Regeringen bör därför utforma en svensk offentlig och skriftlig position i frågan om konditionaliteten i Internationella valutafonden och Världsbanken som tydligt tar ställning mot detaljerade makroekonomiska krav som inte bygger på nationella fattigdomsstrategier och full parlamentarisk insyn. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.4 Alternativa finansieringskällor för att utrota fattigdomen

Det pågår en debatt om olika finansieringsalternativ för att få till stånd ett större resursflöde till de fattigaste länderna. Ett intressant förslag går ut på att sälja eller uppvärdera Internationella valutafondens guldreserv. Även om förslaget inte kommer till rätta med grundläggande problem med konditionalitet och fattigdomsminskning, är det ändå intressant och bör studeras vidare.

G7-ländernas finansministrar uppdrog, vid mötet i London den 5–6 februari 2005, åt IMF:s chef Rodrigo de Rato att undersöka huruvida en försäljning av en del av IMF:s guldreserv skulle kunna användas för att finansiera skuldskrivningar för de fattigaste länderna.

Med anledning av ovanstående föreslår vi att regeringen tydligt, i den årliga skrivelsen, bör redogöra för hur regeringen förhållit sig till olika förslag gällande att finansiera multilaterala skulder till de fattiga och skuldtyngda länderna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Miljö och vatten

6.1 Klimatmål och växthuseffekt

Det hot om klimatförändringar som de flesta nu erkänner finns, är ett oerhört stort globalt problem, och en verklig klimatförändring skulle i stor utsträckning drabba de fattiga människorna mest. Internationella valutafonden och Världsbanken har med sin storlek en möjlighet att styra resurser till åtgärder som leder till att klimatmålen uppnås. Det finns på senare tid en viss förståelse hos Världsbanken om vilka effekter en uppvärmd jord skulle få för framför allt de fattiga länderna.

I rapporten Climate change, Energy and the World Bank, DC2005-0019, säger Världsbanken att en klimatförändring skulle reducera vattentillgången, påverka hälsan för fattiga människor, utgöra ett stort hot mot livsmedelsför-

sörjningen i många länder och utgöra ett hot mot den biologiska mångfalden. Denna teoretiska insikt verkar ändå inte ha fått en praktisk betydelse. Ofta ställs den ekologiskt hållbara utvecklingen vid sidan av ekonomisk tillväxt och fattigdomsbekämpning. Detta trots att klimatförändringar och deras effekter just påverkar tillväxt och fattigdom.

Världsbanken satsar ofta på storskaliga projekt, såsom dammbyggen, projekt för utvinning och export av fossila bränslen, pappers- och massafabriker, stålverk eller gruvindustri. Det är verksamheter som har stor påverkan på miljön. Världsbankens utlåning till projekt innebär en stor miljöpåverkan och stora förändringar för människor i lokalområdet.

Världsbanken genomförde, tillsammans med flera frivilligorganisationer, en utvärdering av bankens verksamhet och presenterade resultatet i rapporten Extractive Industry Review (EIR). Rapporten rekommenderar att banken fasar ut utlåningen till utvinning av fossila bränslen och successivt ökar utlåningen till projekt med förnybara energikällor. Rapporten berör även ursprungsbefolkningens rättigheter att få information och möjlighet att godkänna projekten. Världsbankens administration hade till en början en kallsinnig inställning till rapportens rekommendationer. Kanske tack vare frivilligorganisationernas arbete har nu Världsbanken delvis tagit till sig av kritiken och i Världsbankens rapport Focus on sustainability (2005) talar man om en öppnare process, att man vill öka låneandelen som leder till miljövänligare energianvändning och vikten av lokal delaktighet i projekt. Dock berörs inte kopplingen mellan ekonomisk tillväxt och ekologiskt hållbar utveckling och hur dessa mål ska prioriteras vid en målkonflikt. Dessutom finns det en kritik från civilsamhället om att institutionernas retorik ännu inte omsatts till konkret agerande. Enligt den tyska organisationen WEED har t.ex. Världsbankens satsningar på förnybara energikällor t.o.m. minskat sedan 1993.

I dag går 94 % av lånen till fossila energisystem, vilket är helt orimligt. Vi vet att växthuseffekten är ett av de största globala hoten mot vår värld och att det i första hand är fattiga människor som skulle drabbas hårdast. Lägg därtill att av de fattigaste människorna i världen är ca 70 % kvinnor, så blir frågan om att minska fossila utsläpp även en åtgärd som skulle förbättra villkoren för kvinnor.

Därför anser Vänsterpartiet att Sverige i Internationella valutafonden och Världsbanken bör agera så att Kyotoprotokollet implementeras i bankens lånevillkor och att lån till utvecklingsländerna ligger i linje med klimatmålen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.2 Vatten och mänskliga rättigheter

6.2.1 Privatiseringar av vatten

Vatten är en livsnödvändighet för människor och kan inte betraktas som vilken vara som helst på marknaden. Vatten är en gemensam resurs, liksom luften vi andas, som inte kan ha ett pris. Oavsett ekonomisk standard måste alla människor ha rätt till vatten. Distribution av vatten är ett s.k. naturligt

Fel! Okänt namn på

monopol och då bör det finnas en demokratisk och gemensam styrning av denna resurs. Om vi ska leva upp till millenniemålet om en halvering av antalet fattiga till år 2015, måste vattentillgångarna säkras och inte vara föremål för profitinriktade företag. Ett privat företag har inget samhällsansvar eller incitament att erbjuda fattiga människor bra och billigt vatten. De fattiga har som bekant en svag betalningsförmåga. Flertalet av alla fattiga är kvinnor, som i många utvecklingsländer har ansvar för att vatten finns tillgängligt i hemmet.

Omfattande kritik har riktats mot att Internationella valutafonden och Världsbanken ställer krav på att vattenverk och liknande ska privatiseras för att landet ska beviljas ett lån. Svar på den kritiken brukar vara att det står varje land fritt att låna pengar. Men eftersom behovet av ny infrastruktur för vattendistribution ofta är stort, blir pressen stor på lånelandet att acceptera villkoren fast man egentligen inte önskar en sådan utveckling. Här följer några exempel på Världsbankens politik när det gäller privatisering av vatten:

- ? Vattendistributionen i Cochabamba, Bolivia, som regeringen lät hyra ut till ett dotterbolag till amerikanska Bechtel efter att Världsbanken hotat med att ställa in 600 miljoner USD i skuldavskrivningar. Bechtel höjde priset på vatten så kraftigt att många fick svårt att klara utgiftshöjningen och stora protester tvingade regeringen att avbryta kontraktet. Nu har Bechtel stämt Bolivia på 30 miljoner USD för kontraktsbrott, ärendet hanteras av Världsbankens eget organ för tvistlösning, ICSID.
- ? I Ghana har Internationella valutafonden och Världsbanken i flera år arbetat för att privata aktörer ska sköta vattendistributionen i städerna. En privatisering genom ett 10-årigt leasingavtal var på väg och under tiden krävde institutionerna att verksamheten skulle anpassas till det. I mars 2002 skrev Världsbanken ett avtal med Ghana med villkor att vattenpriserna ger full kostnadstäckning och automatiskt kopplas till kursen på utländsk valuta. Efter stora protester från NGO:er, och då det visat sig att utländska vattenbolag inte var beredda att investera några stora summor i projektet, ändrades planerna till en kortare utleasning. NGO:er i Ghana menar att det går att förbättra vattendistributionen genom reformer som inte innebär orimliga kostnadsökningar för de fattiga eller att driften överläts till transnationella bolag.
- ? I slutet av 2002 ställde Internationella valutafonden krav på Nicaragua att privatisera det statliga vattenkraftbolaget. Förslaget kritiserades hårt av landets NGO:er. Parlamentet hade tidigare beslutat om ett moratorium för vattenprivatiseringar tills ett nationellt regelverk kunde vara på plats. Till slut drog Internationella valutafonden tillbaka det specifika kravet på utförsäljning av bolaget, men begärde att privatiseringsprocessen ska fortsätta.
- ? Internationella valutafonden har även vid ett antal andra tillfällen tryckt på för privata lösningar av vattendistribution och avloppshantering. År 2000 fanns den typen av krav med som del i bl.a. avtal med Benin, Guinea Bissau, Nicaragua, Niger, Rwanda och Tanzania.

Den förra svenska regeringen har via sin representant i Internationella valutafonden och Världsbanken röstat för de lånevillkor som ställs på utvecklingsländerna. Inte vid något tillfälle har Sverige röstat emot ett vattenprojekt som ska privatiseras. Sverige bör i Internationella valutafonden och Världsbanken agera för att privatiseringar inom vattensektorn inte ska vara ett krav för att beviljas lån. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Sverige har goda erfarenheter av att erbjuda hela befolkningen vatten av god kvalitet till ett lågt pris. Sverige skulle med den kompetens landet besitter kunna dela med sig av sitt kunnande. På 1990-talet stödde Sverige de baltiska staternas arbete med att bygga upp kommunal vattendistribution. Det är en erfarenhet Sverige bör sprida till övriga delar av världen. Regeringen bör ge Sida i uppdrag att utarbeta en strategi för att kunna dela med sig av erfarenhet och kunnande om att driva vattenverk och vattendistribution i offentlig regi. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.2.2 Dammyggen

När en stor damm byggs får det stora sociala konsekvenser. Människor som bor där dammreservoaren ska anläggas måste flytta och dammen byggs ofta där förutsättningarna för jordbruk, fiske och boskapsskötsel är som bäst. Ersättningarna till dem som tvingas flytta är dåliga och det förekommer även förföljelser av ursprungsbefolkningen i samband med dammyggen.

Stora dammar i tropiska och subtropiska områden spelar tyvärr en stor roll när det gäller att generera och sprida sjukdomar. I byggnadsskedet börjar problemen då inflyttade byggnadsarbetare kan föra med sig nya sjukdomar till området. När dammarna är färdigbyggda leder den stillastående vattensamlingen till fler insekter, sniglar och andra djur som tjänar som värdar för olika vattenlevande parasiter.

Även miljökonsekvenserna är omfattande vid stora dammyggen. Sambanden mellan älven och dess omkringliggande ekosystem bryts för alltid av ett dammygge. Bygget leder till ändrad vattentemperatur och vattenkemi samt att näringsrikt sediment samlas i reservoaren. Så här skriver Naturskyddsföreningen på sin hemsida:

Innan Aswan-dammen i Nilens övre lopp i Egypten byggdes, förde floden med sig närmare 124 miljoner ton sediment till havet varje år och lämnade runt 10 miljoner ton längs floddalen som var av en avgörande betydelse för ett framgångsrikt jordbruk i Nildalen. Idag stannar 98 % av sedimenten kvar i dammen. Resultatet av detta är en nedgång i produktivitet i det egyptiska jordbruket och bönderna blir tvungna att ersätta den naturliga näringen från Nilen med konstgödsel.

Andra miljöeffekter är att djurlivet dränks och fördrivs, fisklivet försämras och det viktiga kustnära fisket påverkas negativt. Omvandlingen av en flod till en sjö bidrar även till stor påverkan på växthuseffekten. Det sistnämnda beror på att förmultningen av växtlighet frigör metangas om syrehalten i bottenvattnet är låg.

Trots de sociala och miljömässiga konsekvenserna av dammyggen fortsätter Internationella valutafonden och Världsbanken att stödja projekten med

Fel! Okänt namn på

lån. Detta är ännu mera märkligt med tanke på att Världsbanken och IUCN (Internationella Naturvårdsunionen) 1997 tillsatte en utredning (World Commission on Dams, WCD) som levererade sin slutrapport i november 2000. Slutsatserna i rapporten är att de flesta dammar producerat mindre el eller vatten för bevakningsändamål än beräknat, samtidigt som påverkan på människor och miljö i dammarnas omgivning varit mycket större än man uppskattat.

Rapporten pekade även på att många stora dammbyggen inte är ekonomiskt lönsamma trots att de miljömässiga och sociala kostnaderna sällan är medräknade i projektet. Det konstateras att uppemot 80 miljoner människor har tvingats flytta på grund av dammbyggen, och så gott som i varje fall har människor fått bristfällig kompensation samt berövats sociala och mänskliga rättigheter. Rapporten talar vidare om att stora dammbyggen leder till irreversibla skador på världens näst rikaste ekosystem – det strömmande vattnet. WCD:s slutsatser har stor symbolisk betydelse, då det är en oberoende partsammansatt kommission.

Världsbanken har en nyckelroll i dammbyggandet världen över och det skulle vara rimligt om banken agerade utifrån slutsatserna i rapporten. Dessvärre har Världsbanken inte på allvar tagit till sig av kritiken gällande dammbyggena. Som ett första steg för att inte förvärra situationen bör alla stora dammbyggen stoppas till dess att planeringen av nya dammar stämts av mot rekommendationerna och det finns fungerande mekanismer för skadestånds- och kompensationsavtal.

Det kan hända att det uppstår en ökad produktion av varor och tjänster i och med ett dammbygge, men det är inte säkert att det är en nettoökning. Stora områden drabbas av både sociala och ekologiska konsekvenser, vilket självklart påverkar tillväxten. Områden kring dammen, uppströms och nedströms, som tidigare haft en fungerande produktion upplever knappast en ökad tillväxt. Kina är ett exempel där dammbyggen används i strävan mot ekonomisk tillväxt. Kina bygger många dammar, vilket leder till omfattande effekter på miljö och människor. Det finns nu planer på att Kina ska bygga 300 nya dammar i den sydvästra delen av landet. Dessa floder rinner på sin väg ut mot havet igenom ett antal länder: Burma, Kambodja, Laos, Vietnam och Thailand. Oerhört många människor är således berörda. Dammarna byggs bl.a. för att öka den ekonomiska tillväxten och exporten till väst. Men det finns omfattande kritik mot att det inte gjorts grundliga konsekvensbeskrivningar för miljö och människor. Riskerna för översvämmande områden, minskat fiske och varierande vattennivåer nedströms är några av orosmolnen. Det som kan skapa en ekonomisk tillväxt i ena vågskålen, kan lätt uppvägas av en minskad ekonomisk tillväxt i den andra vågskålen.

I t.ex. Indien finns organisationer som genom sitt praktiska arbete visat att vattentillgångarna kan brukas lokalt och vara hållbara. Utfallet av dessa försök har varit socialt, ekonomiskt och ekologiskt mer lyckade än Världsbankens inriktning mot att bygga s.k. river links. Dessutom diskuterar WCD-rapporten visst alternativ. Det finns ett helt kapitel (nästan 30 sidor) där olika alternativ presenteras. De är uppdelade på åtgärder som rör t.ex. jordbruk, energi och vattentillgång. Det går inte att återge alla här, men det handlar om

Fel! Okänt namn på

alternativa energilösningar som sol, vind, våg eller jordvärme, hushållning med el och vatten, att utnyttja lokala tekniska lösningar, att förbättra befintliga vattensystem, återanvändning, högre effekt av befintliga energisystem m.m. En specifik lösning är inte tänkt att ersätta en hel damm, men genom en kombination av olika förslag kan man finna en hållbar lösning.

Även om Internationella valutafonden och Världsbanken tagit till sig vissa delar i WCD-rapporten har ingen riktig analys och implementering i det praktiska arbetet gjorts än. Till dess att det görs bör inga lån gå till nya stora dammar. Sverige bör stödja ett upprop om ett moratorium för finansiering av nya stora dammar från Världsbanken till dess att World Commission on Dams riktlinjer har beaktats av Internationella valutafonden och Världsbanken. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det är även högst rimligt att Sverige självt använder sig av Världsbankens rapport (WCD) och ger myndigheter i uppdrag att beakta innehållet i rapporten. Sverige bör ge Sida och andra svenska myndigheter som upphandlar stora dammprojekt i uppdrag att följa och beakta rekommendationerna från World Commission on Dams. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.2.3 Sveriges ställningstagande måste synas

I regeringens årliga skrivelse om hur Sverige har agerat i Internationella valutafonden och Världsbanken (2004/05:54) redovisas inga som helst åsikter eller ställningstaganden som berör vattenfrågorna. Detta måste anses märkligt med tanke på att vattenfrågor blivit ett allt större diskussionsämne under de senaste åren. Regeringen bör i nästa års skrivelse redogöra för hur Sverige har agerat när det gäller vattenfrågor som vattenprivatiseringar och dammbyggen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 1 oktober 2007

Hans Linde (v)

Ulla Andersson (v)

Marie Engström (v)

Lena Olsson (v)

Alice Åström (v)

Marianne Berg (v)

Siv Holma (v)

Gunilla Wahlén (v)